

Muistutus: 3-351 Sudentullin työpaikka-alue

Nurmijärven Luonto ry:n tarkoituksena on edistää luonnon- ja ympäristönsuojelua sekä vaalia kulttuuriperintöä toiminta-alueellaan. Tämän tarkoituksen toteuttamiseksi yhdistyksen yksi toimintamuoto on lausuntojen, aloitteiden sekä esitysten tekeminen viranomaisille ja yhteisöille.

Muistutus

Nurmijärven Luonto ry muistuttaa Nurmijärven kuntaa rakennusperintölain, alueiden käyttölain, luonnonsuojelulain sekä kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain tavoitteiden noudattamisesta Sudentullin asemakaavoituksen yhteydessä.

Nurmijärven Luonto ry katsoo, että ylemmän tasoisten kaavojen merkinnät ja määräykset ovat ristiriidassa asemakaavaehdotuksen kanssa.

Nurmijärven Luonto ry huomauttaa kuntaa johdonmukaisesta pyrkimyksestä poiketa luonnonsuojelun näkökohdista, joita selvitykset ja lausunnot ovat nostaneet esiin:

- luonnontilaisen tai luonnontilaisen kaltaisen pienvesialueen suojelu,
- uhanalaisten lintulajien suojelu (hömötiainen ja pyy),
- lepakkojen lisääntymis- ja levähdysalueen suojelu
- taajama-alueen ulkopuolella sijaitsevan ekologisen yhteyden turvaaminen

Fortum Power and Heat Oy:n kanssa solmittuun suunnitteluvaraus sopimukseen pohjautuvaa asemakaavaehdotusta tukeviin päätelmiin luonnonsuojelua koskevissa kysymyksissä on haettu ja saatu tukea ELY-keskukselta, kun muiden viranomaistahojen, esimerkiksi Keski-Uudenmaan ympäristökeskus ja alueellinen vastuumuseo, lausunnot ja selvitykset ovat asettuneet asemakaavoituksen suunnitteluvarausintressien toteutumista estäviksi tai rajoittaviksi. Samalla kunta näyttää pyrkivän oikeuttamaan mittavalla digiteollisuushankkeella poikkeamisen luonnonsuojelulain 2:11 velvoitteesta "edistää luonnon monimuotoisuuden suojelua sekä maisemansuojelua alueellaan."

Yhteenvetona Nurmijärven Luonto ry esittää, että asemakaavaehdotuksen alueella

1. kunta säilyttää arvoluokkiin 1 ja 2 luettavat rakennusperintökohteet kiinteistöillään
2. kunta noudattaa ylemmäntasoisten kaavojen merkintöjä, määräyksiä ja suunnitteluohjausta sekä alueidenkäyttölain § 54, joka edellyttää, että rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä tulee vaalia eikä siihen liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää.
3. kunta osoittaa omatoimisesti suojelutahtoa ja säilyttää alueen kulttuuriperintöä ilmentävän maisemakokonaisuuden
4. kunta suojelee luonnontilan kaltaisen noron siltä osin kuin se on luontoselvityksen täydennyksessä todennettu ja edistää noron ei-luonnontilaisten osuuksien ennallistamista valmisteilla olevan ennallistamisasetuksen toimeenpanoa ennakoiden
5. kunta suojelee uhanalaisten lintulajien elinympäristöt
6. kunta säilyttää lepakkojen lisääntymis- ja levähdysalueet sekä luontaisen elinpiirin saalistusalueineen
7. kunta turvaa taajama-alueen ulkopuolella sijaitsevan maakunnallisesti tärkeän ekologisen yhteyden

Perustelut muistutukseen

1. Kunta säilyttää arvoluokkiin 1 ja 2 luettavat rakennusperintökohteet

Säilytettävät kiinteistöt tunnetaan nimillä Jussila (543-403-13-16), Aittakallio-Tyynelä (543-403-13-13 ja 543-403-13-18) sekä Koivurinne, jonka rakennukset sijaitsevat kiinteistöllä Kivirinne (543-403-13-19) ja pellot kiinteistöllä Koivurinne (543-403-13-20).

Yhdessä Jussilan tila, Koivurinne-Kivirinne sekä Aittakallio-Tyynelä muodostavat rakennuskantaan kirjoitettua historiankerrontaa eheänä ja vielä tutkimattomanakin kokonaisuutena. Rakennusten yhteisvaikutuksesta niiden historiallinen todistusvoima on suuri. Vastaavia kokonaisuuksia ei ole jäljellä varsinkaan Klaukkalan alueella. Näiden kolmen tilan säilyttäminen on tärkeää rakennusperinnön, kulttuuriperinnön, paikallishistorian ja kansallishistorian vaiheidemme säilymisen näkökulmista.

Suojeluun ohjaa laki rakennusperinnön suojelemisesta sekä Faron yleissopimus, johon sisältyy oikeus kulttuuriperintöön ja jonka yksi keskeisistä viesteistä on yksilöiden ja yhteisöjen oikeus hyötyä kulttuuriperinnöstä ja osallistua sen rikastuttamiseen. (1) Kaavaehdotus ei tunnista Faron yleissopimuksen periaatetta.

Ehdotettu Sudentullin asemakaavaratkaisu ei pyri tosiasiallisesti sijoittamaan työpaikkatoimintoja alueelle niin, että arvokkaiksi määritellyjä kohteita säilytetään, vaan asemakaavaehdotuksen lähtökohtana on purkaminen.

Jussila

Keski-Uudenmaan alueellisen vastuumuseon lausunto 10.4.2024
asemakaavaluonnokseen kiteyttää tilan suojeluarvon: "Jussilan tila on rakennusperintöselvityksen mukaan metsäkyläläinen alkutalo 1700-1800-luvulta. Jussilan rakennuskanta on selvityksen mukaan vanhaa ja perinteistä ja useat pihapiirin rakennukset ovat säilyneet. Rakennus on arvotettu [rakennusperintö]selvityksen korkeimpaan luokkaan. Jussilan tila on luokiteltu rakennusaikansa sekä -tyyppinsä hyväksi edustajaksi ja sen on todettu olevan sekä ympäristökokonaisuuden että maiseman kannalta tärkeä." (2) Jussilan tila on Klaukkalan osayleiskaavassa merkitty sr-merkinnällä (suojeltava rakennus) rakennushistoriallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaana kohteena.

Nurmijärven kunta osti Jussilan tilan 1980-luvun puolivälin tietämissä Kyllikki Pakalenilta. Kunta kaatoi pikkuhiljaa tilan metsän Kirkkotien suuntaan. Metsässä oli ollut mm. lehmihaka ja sodanaikaiset perunoiden piilotuskuopat. (3) Kunta toimi tilalla asuville vuokranantajana. Kuvanveistäjät Noora ja Kimmo Schroderus olivat viimeiset vuokralaiset vuosina 2007-2012. Heidän vuokrasopimukseensa sisältyi ehto, että vuokranantaja ei sitoudu rakennusten ylläpitoon vuokra-aikana. Kimmo Schroderuksen mukaan oli selvää, että ylläpitokorjausten laiminlyönnin seurauksena kiinteistön kunto tulisi huononemaan entisestään. (4)

Kunnalle on tehty Jussilan tilasta ostotarjouksia erityisesti 1990-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alkupuolella. Kunta on kieltäytynyt myymästä Jussilan tilaa. (5, 6)

Tyynelä-Jussilan alueen luontokohde- ja maisemaselvityksessä vuodelta 1989 on johdettu "suosituksia kaavoitukselle, joita on kirjattu selvitykseen kahdeksan kappaletta. Näiden periaatteiden mukaan rakentamista jyrkille alueille tulee välttää rakentamisen vaikeuden ja sen aiheuttaman maisemanmuutosten vuoksi. Toinen kohta on, että kulttuurihistoriallisesti arvokas Jussilan tilakokonaisuus tulee säilyttää. Kolmantena suositellaan säilyttämään osa peltoalueesta rakentamatta maisemallisista syistä ja neljäntenä säilyttämään toistaiseksi myös nykyiset asutuskeskukset. Viidentenä suosituksena on alueen läpi kulkevan ulkoiluyhteyden luominen ja loput kohdat liittyvät luonnonsuojeluun." (7, 8)

Rakennusperintöselvityksessä (2010) Jussilan tila on arvostettu rakennusaikansa hyväksi edustajaksi, rakennustyyppinsä hyväksi edustaksi, paikallishistoriallisesti merkittäväksi, rakennushistorialliseksi merkittäväksi, ikänsä ja ympäristökokonaisuuden kannalta tärkeäksi, maiseman kannalta tärkeäksi, lähiympäristölleen merkittäväksi ja avoimeen tilaan liittyväksi säilytettäväksi kohteeksi, jonka pihapiiriä tai lähiympäristöä on vaalittava. (9)

Rakennusinventoinnissa (2023) Jussilan **tilan päärakennus on arvotettu korkeimpaan luokkaan** edustavuutensa, tyypillisyytensä ja alkuperäisyytensä perusteella. Muut inventoidut tilan rakennukset eli **syytinki- ja työväenasunto**,

luhtiaitta, jalka-aitta sekä riihi, on arvotettu luokkaan kaksi. Inventoinnin mukaan pihapiiri tai lähiympäristö on vaalittava, tila on säilytettävä ryhmänsä edustajana. Se on rakennusaikansa hyvä edustaja, jolla on paikallishistoriallista sekä rakennushistoriallista merkitystä. Se on ikänsä, ympäristökokonaisuuden sekä maiseman kannalta tärkeä. Sillä on merkitystä lähiympäristöön avoimeen tilaan liittyvänä kohteena. Säilymisedellytyksistä rakennusinventoinnissa todetaan, että **tila “edellyttää pikaista kuntotarkastusta ja korjaustoimenpiteitä”.** (10)

Nurmijärven kunnan toimeksiannosta Sustera Group (Entinen Raksystems) teki siirrettävyys- ja korjattavuusselvityksen vuonna 2024 (11). Susteran nelihenkisen tiimin asiantuntija-alat olivat rakennusterveys, asbesti-/haitta-ainetutkimus, sisäilma-asiat sekä rakennesuunnittelu. Nurmijärven Luonto ry pitää selvityksestä tärkeänä kahta seikkaa. Selvityksen laatijoiden tiimissä ei ole ollut rakennushistoriaselvittäjiä, perinnerakennusten ja perinnerakennusten restauroinnin asiantuntijoita. Tämä voi olla merkittävästi selvityksen päätelmään vaikuttava tekijä. Selvitys ei ole vauriokartoitus eikä tuo esiin korjaamisen vaihtoehtoja, vaan rajoittuu korjattavuuteen kyllä-ei akselilla. Perusteellisemmat selvitykset ovat tarpeen. Päätelmä siitä, että säilyttämisedellytykset olisivat huonot, perustuu siis suppeaan selvitykseen. Selvitystä tulisi täydentää perinnerakentamisen erityisasiantuntijoiden toimesta.

Jussilan tilakokonaisuus on kaikissa sitä koskevissa dokumentoinneissa arvostettu korkealle ja sen säilyttämisen ja huomioimisen tarve on toistettu kaikissa sitä koskevissa asiakirjoissa (pl. Susteran selvitys 2024) vuodesta 1985 alkaen, museoviranomaisen asemakaavoitusprosessin aikaisissa lausunnoissa sekä Uudenmaan ELY-keskus jo Klaukkalan osayleiskaavaan antamassaan lausunnossa vuonna 2015. Ely-keskus lausui: “sr-3-määräyksen mukaan rakennuksen purkaminen on luvanvaraista. Purkamisluvan edellyttäminen rakennuksen purkamiseksi ei välttämättä turvaa rakennuksen säilymistä. Parempi määräys on, että rakennus tulee säilyttää.” (12)

Näiden lähihistoriatietojen ja selvitysten valossa, on valitettavan todennäköistä, että Nurmijärven kunta on Jussilan tilan omistajana laiminlyönyt suojeltavaksi merkityistä rakennuksista huolehtimisen tietoisesti. Nurmijärven Luonto ry viittaa vaarantamiskieltoon (Laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010 § 6) ja kehottaa Nurmijärven kuntaa ryhtymään välittömiin suojaustoimenpiteisiin lisävikojen estämiseksi rakennusten suojelun turvaamiseksi.

Koivurinne - Kivirinne

Rakennusinventoinnissa (2023) **Koivurinteen-Kivirinteen tilan päärakennus sekä tilan saunarakennus arvotettiin luokkaan 2** alkuperäisyyden, edustavuuden sekä historiallisen kerroksisuuden perusteella. Kohde on avoimeen tilaan liittyvä ja maiseman kannalta tärkeä. Kohde ei ole aikaisemmin suojeltu. Rakennusinventoinnin mukaan kohteen **päärakennuksen säilymisedellytykset**

ovat hyvät ja saunarakennuksen välttävä. (10) Päärakennus on hyvin ylläpidetty omistajaperheen käytössä olevana kotina vuodesta 1999 alkaen.

Kivirinne on tilan nimi, jossa rakennukset sijaitsevat. Nimi on myöhemmin annettu, kun kiinteistö on erotettu Koivurinteen peltoalasta. Kiinteistö on lohkottu Jussilan tilasta 1900-luvun taitteessa, kun Jussilan veljekset jakoivat tilan keskenään. Tuolloin tilat olivat Jussila ja Tyynelä, josta sittemmin Tyyneläksi muodostui se alue, jolla sijaitsee tilan navetta (nyk. Aittakallion ateljee), ja Koivurinteen se, jossa sijaitsee tilan päärakennus. (13)

Aittakallio-Tyynelä

Aittakallion ateljee on vuonna 1920 rakennettu navetta, joka nykyään toimii aktiivisena kotimaisten ja kansainvälisten taiteilijoiden sekä vuosittain satojen taiteen harrastajien kuvanveistoateljeena ja pronssivalimona. Rakennusinventoinnissa (2023) **navetta arvotettiin luokkaan 2**, mikä tarkoittaa arkkitehtonisen, historiallisen tai/ja ympäristöllisen merkityksensä osalta todistusvoimaltaan arvokkaaksi kohteeksi kuitenkin 1-luokkaan verrattuna vähäisemmin. Kohde ei ole aikaisemmin suojeltu. Rakennusinventoinnin mukaan **kohteen säilymisedellytykset ovat hyvät**. Aittakallion ateljee on hyvin ylläpidetty jatkuvasti käytössä olevana taiteilijoiden työskentelytilana. (10)

Rakennusinventoinnin (2023) mukaan Aittakallion ateljee-navetan arvostus ja säilyttäminen perustuu sen edustavuuteen, harvinaisuuteen, historialliseen kerroksisuuteen sekä avoimeen tilaan liittyvänä maiseman kannalta tärkeään merkitykseen. Aittakallion ateljee-navetta sijaitsee pellon reunassa, muodostaen laajalle alueelle pohjoiseen ja länteen näkyvän maamerkin.

Navetta on rakennettu vuonna 1920 viereisellä kiinteistöllä (Koivurinne) sijaitsevan päärakennuksen navetaksi. Nykyinen kiinteistö lohkottiin sotien jälkeisessä uudelleen asuttamisen prosessissa, jolloin uudeksi päärakennukseksi tontille rakennettiin jälleenrakennuskauden tyyppitalo nk. siirtokarjalaisten talo.

1980-luvulla taiteilija Toivo Jaatinen osti tilan Nurmijärven kunnalta, ja asettui perheineen asumaan tilalle. Vuonna 1985 Toivo Jaatinen peruskorjasi navettarakennuksen itsensä ja muiden taiteilijoiden kuvanveistoateljeeksi ja pronssivalimoksi. Toivo Jaatisen kuoleman jälkeen marraskuussa 2017, ateljeen toiminta taiteilijoiden työskentelytilana on jatkunut aktiivisena Toivo Jaatisen pojan, Raimo Jaatinen, ja hänen perheensä toimesta.

Toivo Jaatinen oli hyvin laaja-alainen taiteilija, opettaja, mentori ja yhteistyökumppani. Hän on yksi Suomen arvostetuimmista mitalitaiteilijoista. Lukuisten mitalitaiteen merkkitoiden lisäksi Jaatinen suunnitteli kolikoita ja toimi kuvanveistäjänä

Taidetyön lisäksi Jaatinen toimi opettajana Valtion hammasteknikkokoulussa, Teknillisessä korkeakoulussa sekä Suomen Taideakatemian koulussa. Hänen luomisvoimansa tuloksena syntyi myös aivan uusi soitin, torvirumpu. Uransa aikana Toivo Jaatinen sai lukuisia tunnustuksia.

Aittakallion viimeksi kuluneeseen viiden vuoden toimintaan lukeutuu pronssivalu-, mitali-, rakupoltto- ja keramiikkakursseja. Pronssiveistosten valu on säännöllistä toimintaa niin opiskelijoille (kuten Nurmijärven opisto ja Vantaan aikuisopisto) kuin nimekkäille taiteilijoille kuten Birgitta Ara (mm. Martti Ahtisaaren muotokuva), Antero Ruotsalainen, Kaarina Tarkka, Voitto Kantokorpi, Raimo Heino, Mia Arentz-Grastvedt, Anne Kauppila, Eija Oksanen, Liisa Äärynen. Andrey Tischenkolle on valettu parin viime vuoden aikana yli 70 veistosta, jotka ovat tänä syksynä olleet suuressa Pariisin näyttelyssä Galleria Valloisissa. Ateljeessa ovat työskennelleet säännöllisesti mm. Juha Menna, Alex Suomi, Suvi Forssen, Andrey Bakharev ja Jasu Salmi. Lisäksi Toivo Jaatisen perinnön jatkajana Jaatiset järjestävät yksityisopetusta ja avaavat Ateljeen avoimesti vierailijoille mm. vuosittain järjestettävässä Taidekiepissä. Kuvanveistäjä Raimo Jaatinen ja kirjailija Leena Hietamies ylläpitävät navetassa myös Toivo Jaatisen museota, jossa on esillä muun muassa tämän suunnitteleminen ja valamien mitalien kokoelma. (14)

Aittakallion ateljee ei ole mikä tahansa navetta, vaan erittäin arvostetun nurmijärveläisen taiteilijan taiteilijakoti sekä työtila lukuisille taiteilijoille. Toivo Jaatisen elämänmatka Sortavalasta johdatti Nurmijärvelle vuonna 1964, jossa hän eli kuolemaansa saakka vuonna 2017. Hän jätti mittavan taideperinnön ja elinvoimaisen ateljeen kaikille taiteen tekijöille - niin ammattilaisille, harrastajille kuin taiteen kokijoille. Ateljee on toiminut tänä vuonna tasan 40 vuotta. Sinä aikana Aittakallion ateljee-navetta on saavuttanut tunnettuutta sekä paikallisesti, valtakunnallisesti että kansainvälisesti merkittävänä mitalitaiteen, valamisen sekä kuvataiteen työtilana, jonka arvoa ei vielä täysin ole tunnustettu, mutta jonka säilyminen tuleville sukupolville on erittäin tärkeää. Ateljeen historia päättyy, mikäli asemakaava toteutuu nyt ehdotetun mukaisena.

Navetan käyttötarkoituksen muutos edustaa lähihistoriaamme, jossa edellisten sukupolvien elämäntapaan ja elinkeinoon tarkoitettu rakennus on saanut uusia käyttötarkoituksia onnistuen samalla säilyttämään rakennuksen ja sen ympäristön historiallisen kerroksellisuuden vahvistaen ja arvostaen rakennuksen historiallista jatkumoa. Rakennuksen ulkoinen hahmo ei ole muuttunut, lukuunottamatta ateljeen suurta ikkunaa. Navetta on edelleen selvästi navettarakennus. Ateljeen merkitys avautuu historiallisesti merkittävänä maaseudun luomisvoiman tyyssijana tuleville sukupolville, kun se säilytetään.

2. Kunta noudattaa ylemmäntasoisten kaavojen merkintöjä, määräyksiä ja suunnitteluohjausta sekä alueidenkäyttölain 54 §:ää, joka edellyttää, että rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä tulee vaalia eikä siihen liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää.

Maakuntakaavat

Alueella on voimassa Uudenmaan 2. vaihemaakuntakaava vuodelta 2014, jota päivitettiin vuonna 2016. Maakuntakaavan merkinnän mukaan "alue varataan ensisijaisesti työpaikkarakentamiseen. Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa alueelle ei tule osoittaa merkittävää määrää uutta asumista. Uusi rakentaminen ja muu maankäyttö on sopeutettava ympäristöönsä tavalla, joka turvaa ympäristö- ja luontoarvot sekä ottaa huomioon alueen kulttuurihistorialliset ja maisemalliset ominaispiirteet. Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota hulevesien hallintaan ja varauduttava sään ääri-ilmiöihin." (15)

Maakuntakaava on sittemmin uudistettu kahdesti. Uudemmissa maakuntakaavoissa alueen työpaikka-alueen reservimerkintä on poistettu, ja alue on niin kutsuttua valkoista aluetta, jonka kaavoittamista ohjaavat yleiset suunnittelumääräykset.

Uudenmaan vaihemaakuntakaavassa (24.5.2017), "Alue, jolle maakuntakaavakartalla ei ole osoitettu erityistä käyttötarkoitusta, on tarkoitettu ensisijaisesti maa- ja metsätalouden ja niitä tukevien sivuelinkeinojen käyttöön. [...] Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on selvitettävä ja otettava huomioon maiseman ja kulttuuriympäristön ominaispiirteet, sekä maa- ja metsätaloudellisesti, ekologisesti tai virkistyskäytön kannalta merkittävät pelto-, metsä ja muut luontoalueet ja vältettävä niiden tarpeetonta pirstomista." (16)

Uusimaa 2050 maakuntakaava sai lainvoiman vuonna 2023. Uudenmaan maakuntavaltuusto hyväksyi Uusimaa-kaavan vuonna 2020 ja Korkein hallinto-oikeus vuonna 2023. Valkoista aluetta koskee yleiset suunnittelumääräykset, jossa mm. ympäristön voimavaroista ja vetovoimasta todetaan, että "yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja alueidenkäytössä on otettava huomioon alueiden arvokkaat ominaispiirteet ja turvattava luonnon, maiseman ja kulttuuriympäristön arvot. Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on tarkistettava viranomaispäätösten, inventointien tai rekisterien ajantasainen tieto arvokkaista alueista, kohteista ja yhteyksistä mukaan lukien alueiden ja kohteiden tarkemmat rajaukset. Laajat yhtenäiset luonnon- ja kulttuurimaisema-alueet tulee ottaa huomioon ilmastonmuutoksen hillinnän ja siihen sopeutumisen, maa- ja metsätalouden ja niitä tukevien elinkeinojen kehittämisen sekä luonnon monimuotoisuuden ja virkistyskäytön kannalta. Laajojen, yhtenäisten rakentamattomien alueiden pirstomista ja pinta-alan pienentämisestä on vältettävä erityisesti taajamatoimintojen kehittämisvyöhykkeiden ulkopuolisilla alueilla." (17)

Taajamatoimintojen kehittämisvyöhyke rajautuu alueen eteläpuolella kulkevan kehätien eteläpuolelle.

Klaukkalan osayleiskaava

Alueella on voimassa Klaukkalan osayleiskaava, joka hyväksyttiin Nurmijärven kunnanvaltuustossa 27.1.2016 ja se tuli voimaan 13.9.2017 kuulutuksella.

Osayleiskaavamääräyksen mukaan Jussilan tila on "Kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus. Suojeltava rakennus. Rakennus tulee säilyttää siten, etteivät sen kulttuurihistorialliset arvot vaarannu. Korjaamisen lähtökohtana tulee olla rakennuksen alkuperäisten tai niihin verrattavissa olevien rakenteiden ja materiaalien säilyttäminen. Rakennuksen julkisivun muuttaminen, kattomuodon, katteen tai sen väriyksen muuttaminen, ulkoverhouksen rakennusaineen tai väriyksen muuttaminen edellyttää rakennusjärjestyksen mukaista lupamenettelyä. Rakennus-, purkamis- tai toimenpidelupahakemuksesta on pyydettävä museoviranomaisten lausunto. Kohteen läheisyydessä rakentaminen on sovitettava kooltaan, mittasuhteiltaan, materiaaleiltaan, väriykseltään, sijainniltaan, korkeusasemaltaan ja rakennustavaltaan arvokkaaseen rakennettuun kokonaisuuteen. Lisätietoja: Rakennuksen tai sen osan purkaminen edellyttää purkamisluvan hakemista. Purkulupahakemuksesta tulee pyytää lausunto museoviranomaiselta." (18)

Asemakaavaehdotus

Kunta on ostanut asemakaavoitettavan alueen maat omistukseensa. Alueen asemakaava kuulutettiin vireille 4.3.2024 ja se on edennyt ehdotusvaiheeseen. Asemakaavaehdotus perustuu Nurmijärven kunnan ja Fortum Power and Heat Oy:n väliseen suunnitteluvaraus sopimukseen, jonka Nurmijärven kunnanhallitus hyväksyi 12.2.2024. Asemakaavoituksen lähtökohdaksi tulivat Fortum Power and Heat Oy:n määrittelemät tarpeet datakeskustoimintaa varten. (19)

Alueen asemakaavaehdotuksen mukainen toteutus sallii erittäin mittavan datakeskusrakentamisen. Uudenmaan ELY-keskus on huomauttanut lausunnossaan 21.11.2024 mittavan rakentamisen sallimisen olevan ristiriidassa osayleiskaavamääräyksen kanssa Jussilan tilan ympäristössä: "Tältä osin esitetty asemakaavaratkaisu on ristiriidassa voimassa olevan osayleiskaavan kanssa." (20) Nurmijärven Luonto ry täydentää, että esitetty asemakaavaratkaisu on ristiriidassa myös Klaukkalan osayleiskaavaa ohjaavien maakuntakaavamääräysten kanssa riippumatta siitä, nojataan osayleis- ja asemakaavaratkaisussa osayleiskaavan laatimisen aikaan lainvoimaiseen maakuntakaavaan tai sen jälkeen lainvoimaisiin maakuntakaavoihin. Lisäksi Nurmijärven Luonto ry katsoo, että asemakaavaehdotus ei noudata alueidenkäyttölain 54 §:ää, joka edellyttää, että "rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä tulee vaalia eikä siihen liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää".

3. Kunta osoittaa omatoimisesti suojelutahtoa ja säilyttää alueen kulttuuriperintöä ilmentävän maisemakokonaisuuden

Maisemallisesti alue kytkeytyy länsipuolelta maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön (Perttula, Uotila, Numlahti, Valkjärvi) ja itäpuolelta Sudentullinmäkeen ja sen itäpuolella paikallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen (Metsäkylän viljelysmaisema), vaikka alue ei rajaudu näihin maisema-alueisiin. Aittakallio-Tyynelän rakennusten lounaispuolelle sijoittuu alue, joka on merkitty maisemallisesti arvokkaaksi peltoalueeksi.

Mikäli asemakaavaehdotuksen mukainen rakentaminen toteutuisi tulevaisuudessa, on sen muutosvaikutus maisemaan valtava maisemavaurio. Museoviranomaisen ohjauksessa on syntynyt opinnäytetyö: Sudentullin työpaikka-alueen dokumentointi, Aittakallion katoava kulttuurimaisema. Siinä puhutaan katoamisesta: "Tulevan työpaikka-alueen myötä Sudentullin alueen nykyinen kulttuurimaisema katoaa, kun kaikki rakennukset puretaan ja tilalle rakennetaan mittakaavaltaan merkittävästi suuremman kokoluokan teollisuusrakennuksia. Suunnitelmien mukaan tulevat datakeskuksen rakennukset ovat valtavia halleja, joiden myötä nykyinen maisema muuttuu merkittävästi ja näkymät yli peltojen ja metsäsaarekkeen läpi katoavat." (8) Rakennusoikeutta osoitetaan alueelle kaikkiaan n. 372 000 k-m², ja rakennusten korkeus vastaa kuusikerroksista kerrostaloa.

Vastuumuseon mukaan rakennusperintökohteiden lähelle sijoittuvissa uudisrakennuksissa tulisi ottaa huomioon rakennustapa ja määrätä siitä kaavassa. Suunnittelussa tulisi huomioida myös alueen perinteinen maisematila ja sen säilyminen. Jussilan tilan säilyttäminen tulisi myös huomioida asemakaavassa. Koivurinteen ja Aittakallion ateljeen osalta museo esittää, että niiden maisemalliset arvot tulee huomioida asemakaavassa. (2, 21)

Nurmijärven kulttuurimaisemat julkaisun (1985) mukaan Nurmijärvellä "vanhoja rakennuksia on kuitenkin vuosien saatossa purettu ja ympäristöjä menetetty. Euroopan rakennuskulttuuriin verrattuna Nurmijärven ja Suomen rakennuskanta yleensäkin on nuorta, mikä velvoittaa suojelemaan ja säilyttämään vanhaa rakennuskantaa. Vanhojen rakennusten ja ympäristöjen hävittämisen perusteena ei voi tulevaisuudessa olla tiedon tai taloudellisten resurssien puute." (22, s. 5.)

Eurooppalainen maisemayleissopimus on ensimmäinen kansainvälinen sopimus, joka koskee vain ja ainoastaan maisemaa. Suomessa sopimus ja siihen liittyvä laki ovat olleet voimassa 1.4.2006 alkaen. Maisemasopimuksen demokraattinen lähestymistapa koskee myös tavallista arkimaisemaa. Se korostaa asukkaiden osallistumismahdollisuuksia maiseman käsittelyssä ja hoidossa, painottaen maiseman merkitystä ihmisten hyvinvoinnille ja tähdentää, että maisemalla on keskeinen merkitys identiteetin luojana ja kulttuurin ylläpitäjänä.

4. Kunta suojelee luonnontilan kaltaisen noron siltä osin kuin se on luontoselvityksen täydennyksessä todennettu ja edistää noron ei-luonnontilaisten osuuksien ennallistamista valmisteilla olevan ennallistamisasetuksen toimeenpanoa ennakoiden

Keski-Uudenmaan ympäristökeskus on todennut lausunnossaan 22.11.2024, että kaava-alueella sijaitsee "selkeästi yksi arvokas alue, jolla sijaitsee noro ja sen välitön pienympäristö sekä myös lähteisyyttä ja sitä ilmentäviä lajeja, [...] jolloin kyseessä nimenomaan on vesilain 2:11 mukainen pienvesi." (23)

Kuukautta myöhemmin päivätyn Luontoselvityksen täydennyksen 20.12.2024 (Enviro / Karjalainen, Karlsson & Vauhkonen) mukaan "Laajennusalueella sijaitsee metsälain 10 §:n mukainen elinympäristö, joka suositellaan säilytettäväksi nykyisellään niin, ettei sen vesitaloutta heikennetä. Rajauksen sisällä on muutaman metrin pituinen jakso noroa, joka voidaan tulkita luonnontilaisen kaltaiseksi (vesilaki 2 luku 11 §). Em. kohteiden muodostamalla kokonaisuudella on merkitystä sekä pienvesiin että kasvillisuuteen liittyvien arvojen kannalta. Kohde suositellaan säilytettäväksi, vaikka metsälakia ei sovelletakaan asemakaava-alueilla lukuun ottamatta maa- ja metsätalouteen osoitettuja alueita. Vesilain 2 luvun 11 §:n mukaisia kohteita koskee luonnontilan heikentämiskielto." (24)

Kunta on vastannut Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksen lausuntoon vuorovaikutusraportissa seuraavasti: "Alueelle tehtyä luontoselvitystä on täydennetty syksyllä 2024 valmistuneella selvityksellä. Suunnittelualueella ei ole [...] vesilain mukaisia kohteita. Metsälain mukaista kohdetta ei ole tarpeen huomioida asemakaavoituksen yhteydessä." (25)

Uudenmaan ELY-keskus on tehnyt (13.3.2025) erilaisen tulkinnan "kokonaisarviona" kuin Keski-Uudenmaan ympäristökeskus sekä luontoselvityksen täydennyksen tehneet asiantuntijat: "Uudenmaan ELY-keskus katsoo, että kokonaisuutena arvioiden norossa ei ole kyse sellaisesta vesilain 2 luvun 11 §:ssä tarkoitettusta luonnontilaisesta norosta, jonka vaarantamiselle tulisi hakea poikkeuslupaa." (26)

Vesilain soveltamisessa ei kuitenkaan saa syntyä tilannetta, jossa maastossa todennettu luontotieto syrjäytetään "kokonaisarviolla" tavoitellun kaavoituslopputuloksen perusteella.

EU:n ennallistamisasetuksen mukaisesti ennallistamisvelvoitteita on tulossa viimeistään vuonna 2027. Tätä on syytä arvioida kaavoituksen yhteydessä jo nyt.

5. Kunta suojelee uhanalaisten lintulajien elinympäristöt

Hömötiainen on säädetty Suomessa uhanalaiseksi valtioneuvoston asetuksella 1066/2023, 7 § (Liite 6). Pyy on määritelty vaarantuneeksi (VU) lajiksi. Pyy on myös EU:n lintudirektiivin liitteen I laji.

Hömötiaisen elinympäristöä ovat kangasmetsät. Sen uhanalaisuuden syyt ja häviämisen uhkatekijät ovat vanhojen metsien väheneminen ja lahoppuun väheneminen. Sudentullin asemakaavaehdotuksen metsäisellä alueella vuoden 2021 lintulaskennoissa hömötiainen todettiin selvitysalueella pesivänä tai reviirillä.

Pyyn elinympäristöä ovat metsät. Sen uhanalaisuuden syyt ja häviämisen uhkatekijät ovat metsien puulajisuhteiden muutokset sekä satunnaistekijät. Pyy havaittiin asemakaavaehdotuksen metsäisellä alueella vuoden 2021 lintulaskennoissa pesivänä tai reviirillä samalla alueella kuin hömötiainen.

Luontoselvityksessä näiden lajien uhanalaisuusluokituksesta huolimatta todetaan, että ”selvitystulosten perusteella ei ollut perusteltua rajata linnustollisesti arvokkaita kohteita” (27). Tätä selvityslausuntoa tulee tarkastella uudelleen viranomaisen suojeluvelvoitteen näkökulmasta.

Luonnonsuojelulain tavoitteena on mm. luonnon monimuotoisuuden turvaaminen (1§). Luonnonsuojelulain 75 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää uhanalaiseksi lajiksi sellainen luonnonvarainen eliölaji, jonka riski hävitä luonnosta on Suomessa esiintyvien lajien kansallisen uhanalaisuuden arvioinnin perusteella vähintään korkea.

Luonnonsuojelulain 76 §:n mukaan viranomaiset ottavat uhanalaiset eliölajit huomioon asianomaisen lain mukaisessa lupaharkinnassa tai kaavoitusta koskevassa päätöksenteossa noudattaen muussa lainsäädännössä luontoarvojen turvaamisesta erikseen säädettyä.

Näiden luonnonsuojelulain pykälien 75 ja 76 perusteella viranomaisilla on velvollisuus ottaa suojeltavat lajit huomioon ja velvollisuus turvata luonnon monimuotoisuus.

Asemakaavalta edellytetään alueidenkäyttölain 54 §:n mukaan, että ”rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä tulee vaalia eikä siihen liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää”. Kaavan sisältövaatimukset edellyttävät siten luontoarvojen huomioon ottamista ja samalla niiden selvittämistä osana kaavan valmistelua. Tältä osin kaavan sisältövaatimusten arvioinnissa merkitystä tulisi olla myös uhanalaisilla luontotyypeillä.

Luonnonsuojelulain 77 §:ssä säädetään erityisesti suojeltavien eliölajien esiintymispaikkojen suojelusta. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää

erityisesti suojeltavaksi lajiksi sellainen 75 §:ssä tarkoitettu uhanalainen eliölaji, jonka riski hävitä luonnosta on vähintään hyvin korkea (luokat EN ja CR). Hömötiainen on tällainen EN-merkitty laji.

Luonnonsuojelulain 79 §:ssä säädetään Euroopan unionin tärkeinä pitämien eliölajien esiintymispaikkojen suojelusta: Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi päättää suojella lintudirektiivin liitteessä I mainitun eliölajin suotuisan suojelutason saavuttamisen tai säilyttämisen kannalta merkittävän esiintymispaikan. Suojelupäätöksessä on määriteltävä esiintymispaikan rajat eikä esiintymispaikkaa saa hävittää eikä heikentää. Pyy on EU:n lintudirektiivin liitteen I laji.

Lintudirektiivi koskee kaikkien luonnonvaraisena elävien lintulajien suojelua EU:ssa. Sen tavoitteena on lajien ja niiden elinympäristöjen suojelu sekä lajien hoitaminen ja sääntely. Lintudirektiivin suojelu kattaa linnut, niiden munat, pesät sekä elinympäristöt. Lintudirektiivin I-liite tarkoittaa lajeja, joita yhteisö pitää tärkeinä ja joiden elinympäristöjä on suojeltava erityistoimin. Elinympäristön suojelemiseksi on osoitettava erityissuojelualueita (Natura 2000 -alueverkosto). Toimilla varmistetaan lajien eloonjääminen ja lisääntyminen niiden levinneisyysalueella.

Luonnonsuojelulain 7 §:ssä säädetään ympäristöoikeudellisesta perusopista, varovaisuusperiaatteesta. Pykälän mukaan luonnonsuojelulain tai sen nojalla annetun asetuksen mukaisessa päätöksenteossa kiinnitetään huomiota luonnon monimuotoisuuden merkittävän vähenemisen tai häviämisen uhkaan, vaikka siitä ei olisi olemassa varmistettua tieteellistä tietoa.

Hömötiaisen ja pyyn lisäksi kaavoitettavalla alueella havaittiin kiuru, närhi, pensaskerttu ja västäräkki, jotka ovat Suomessa silmälläpidettäviä (NT) lajeja. EU:n ennallistamisasetuksessa todetaan, että viljelysmaiden yleisten lintujen indeksi on saatava nousuun, sillä linnut ovat hyviä indikaattoreita luonnon monimuotoisuuden yleisestä tilasta.

6. Kunta säilyttää lepakkojen lisääntymis- ja levähdysalueet sekä luontaisen elinpiirin saalistusalueineen

Nurmijärven kunta on hakenut ELY-keskukselta poikkeamislupaa lepakon lisääntymis- ja levähdyspaikan hävittämistä ja heikentämistä koskevasta kiellosta 17.12.2024. ELY-keskus on myöntänyt luvan hakemuksen mukaisena 18.3.2025.

Luonnonsuojelulain 78§ perustuu EU:n Luontodirektiivin 12 artiklaan tiettyjen eläinlajien tiukasta suojelusta. Suojelusta poikkeamista koskeva luonnonsuojelulain 83§ perustuu EU:n Luontodirektiivin 16 artiklaan. Artiklan 12 ensimmäisen kohdan d alakohdan mukaisesti EU:n jäsenvaltioiden on kiellettävä lisääntymis- tai levähdyspaikkojen heikentäminen ja hävittäminen. Kaikki toimet, jotka johtavat

lisääntymis- tai levähdyspaikkojen heikentämiseen tai tuhoutumiseen, on kiellettävä riippumatta siitä, ovatko ne tahallisia vai eivät. Suojelusta poikkeamisen kriteerit on määritelty EU:n Luontodirektiivin 16. artiklassa.

Hakemuksessaan Nurmijärven kunta on katsonut, että kriteereitä suojelusta poikkeamiseksi on kolme: (1) hankkeelle ei ole muuta tyydyttävää ratkaisuvaihtoehtoa, (2) Poikkeamislupa ei vaaranna lepakkolajien suotuisan suojelutason säilymistä, (3) erittäin tärkeän yleisen edun kannalta pakottavasta syystä. Kolme kriteeriä on vähimmäisvaatimus poikkeamisperusteen myöntämiselle, ja ne on kaikki täytettävä.

Lainsäädännöllisesti direktiivi on tiukka. Kansallisilla täytäntöönpanotoimilla on taattava direktiivin täydellinen soveltaminen muuttamatta sen ehtoja ja lisäämättä lisäedellytyksiä tai poikkeuksia, joista ei säädetä direktiivissä. (28, (3-9), s. 49) Kansallisilla säännöksillä on varmistettava, että kaikki 16 artiklassa säädetyt edellytykset saatetaan tinkimättömästi ja perusteellisesti osaksi kansallista lainsäädäntöä soveltamatta valikoivasti vain joitakin säännöksiä. (28, 3-10)

16 artiklan mukaisten poikkeusten myöntämisen on oltava viimeinen keino. Poikkeusten myöntämisestä vastaavien kansallisten viranomaisten on otettava huomioon, että poikkeuksia on tulkittava ja sovellettava suppeasti, jottei vaaranneta direktiivin yleistä tavoitetta ja keskeisiä säännöksiä.

ELY-keskuksen päätöksen 18.3.2025 mukaan poikkeaminen suojelusta ei haittaa alueen lepakoiden suotuisan suojelun tasoa tai sen saavuttamista niiden luontaisella levinneisyysalueella, sillä lajien suojelutasoon ei kohdistu muutoksia valtakunnallisella, alueellisella tai paikallisella tasolla. (29)

Luontodirektiivin 12 artiklassa säädettyjä kieltoja sovelletaan tiukan suojelujärjestelmän piiriin kuuluvien lajien yksilöiden lukumäärästä riippumatta. Toisin sanoen se, että lajilla on vahva kanta tietyllä alueella tai että lajin säilyminen alueella ei ole uhattuna, ei poista lajin tiukan suojelun velvoitteita. Tiukassa suojelujärjestelmässä jäsenvaltioiden on ennakoitava uhkia, joita levähdys- ja lisääntymispaikkoihin voi kohdistua ihmisen toiminnasta, ja toteutettava toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että ne, jotka todennäköisesti saattavat syyllistyä rikokseen (tahallisesti tai tahattomasti), olisivat tietoisia voimassa olevasta kiellosta ja toimisivat sen mukaisesti. (28, s.31) Ohjeasiakirjan mukaan suojelun taso tarkoittaa myös ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä lajien suojelemiseksi.

Suojelusta poikkeamisen hakemuksessaan Nurmijärven kunta jättää kertomatta sen, että Klaukkalan OYK alueen lepakoita koskevassa selvityksessä oli todettu lepakkoalue: "Selvitysalueen länsirajalla todettu luokan III lepakkoalue on sittemmin avohakattu Klaukkalan kehätien rakentamisen vuoksi. Kohde on menettänyt

merkityksensä.” (30) On selvää, että kehätien rakentamisen ja nyt suunnitteilla olevan rakentamisen yhteisvaikutus kannan suojelutasoon on haitallinen.

Poikkeamispäätöksissä on aina kyseessä tietystä tapauksesta. Tietyn poikkeuksen vaikutusten arviointia on tehtävä alueellisesti tai (paikallisen) kannan tasolla. Kuinka monta perättäistä poikkeamispäätöstä tai vahingossa tehtyä toimenpidettä voidaan kohdistaa samaan paikalliseen kantaan? Luontoselvitysten tarkoitus on tulla tietoisiksi levähdys- ja lisääntymispaikoista, jotta mm. kaavoituspäätöksissä toimittaisiin suojelusäädösten mukaisesti. Poikkeamispäätöksellä heikennetään tietoisesti lepakoiden jo kehätien rakentamisen takia heikentyneitä elinoloja.

7. Kunta turvaa taajama-alueen ulkopuolella sijaitsevan maakunnallisesti tärkeän ekologisen yhteyden

Kaavaehdotusalueen itäreunassa ja itäpuolella on maakunnallisesti tärkeä ekologinen yhteys. Ekologisen yhteyden leveyteen vaikuttavat mm. metsän ja maaston ominaisuudet, vesistöt sekä alueen sijainti luonnon ydinalueisiin, asutukseen ja muuhun maankäyttöön (teollisuus, yhdyskuntateknisen huollon alueet, liikenneväylät, virkistysalueet ja -reitit ym.) nähden. Itä-Uudenmaan ekologista verkostoa tarkasteltaessa maakunnallisesti tärkeän metsäisen yhteyden vähimmäisleveytenä pidettiin 500–1000 metriä, joka mahdollistaa esimerkiksi hirvieläinten ja suurpetojen liikkumisen. Taajaman sisällä ekologinen yhteys voi olla kapeampi, sillä taajamien liepeillä liikkuvat lajit eivät tarvitse kulkureiteikseen niin leveitä alueita kuin aremmat eläinlajit. Toimivan maakunnallisesti tärkeän yhteyden vähimmäisleveytenä taajamassa on pidetty 250–300 metriä. Yhteys voi olosuhteista riippuen olla kapeampikin, mutta kapeampi kohta ei saisi olla leveyttään pidempi. Ulkoilureitit ja hiihtoladut eivät häiritse ekologisten yhteyksien toimintaa, kunhan rakentamaton alue on niin leveä, että eläimet voivat liikkua siellä ulkoilureitillä kulkevista ihmisistä häiriintymättä. Metsäalueilla tämä toteutuu silloin kun alueen leveys on vähintään 300 metriä. (31)

Klaukkalan ohitustie on jo heikentänyt alueen ekologisen yhteyden toimivuutta. Sen sijaan Kirkkotieltä kääntyvä kapea valaisematon soratie, Aittakalliontie, ei heikennä ekologista yhteyttä. Sen sijaan Aittakalliontien leventäminen datakeskusalueen varatieksi heikentää yhteyden toimivuutta. Karttatarkastelulla on todettavissa, että ekologinen yhteys jää kaava-alueen ulkopuolelle ja sen leveys on korkeintaan 150 metriä kunnan omistamalla maalla.

Koska kyseessä on maakunnallisesti tärkeä ekologinen yhteys ja se sijaitsee taajama-alueen ulkopuolella, on sen vähimmäisleveydeksi tulkittava 500-1000 metriä metsäisenä alueena. Kaavaehdotuksessa tämä vähimmäisleveys ei toteudu.

Nurmijärven kunnan ympäristö- ja ilmasto-ohjelman (KH hyväksynyt 2.6.2025) mukaan “Luonnonsuojelulla ja sen kehittämisellä pyritään Nurmijärven kunnassa

esimerkiksi edistämään metsien ja niiden ekosysteemien sekä arvokkaiden luontokohteiden monimuotoisuutta, suojelemaan uhanalaisia lajeja, turvaamaan ekologisia verkostoja ja poistamaan haitallisia vieraslajeja”. Ohjelman valmisteluajana toteutetun asukaskyselyn tulosten perusteella asukkaat kokevat luonnonsuojelun tärkeimmäksi ympäristö- ja ilmasto-ohjelman teemoista, ja siihen tulee kiinnittää erityistä huomiota ympäristö- ja ilmastotyössä. (32)

Nurmijärvellä 13.11.2025

Elina Lepistö

Puheenjohtaja

Nurmijärven Luonto ry:n hallituksen puolesta

Lähteet asiakirjassa ilmestymisjärjestyksessä

1. Faron yleissopimus. Ks. esim. Valtioneuvosto:
<https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/faron-sopimus-voimaan-suomessa>,
Museovirasto:
<https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/euroopan-neuvosto-ja-kulttuuriperinto>, Kotiseutuliitto:
<https://kotiseutuliitto.fi/faron-kulttuuriperintosopimus-voimaan-suomessa/>
2. Keski-Uudenmaan alueellisen vastuumuseon lausunto Sudentullin työpaikka-alueen asemakaavan muutoksen luonnoksesta, Klaukkala, Nurmijärvi HEL 2024-003719 T 10 03 01. 28.11.2024.
https://paatokset.hel.fi/sites/default/files/pdf-minutes/keski-uudenmaan_alueellisen_vastuumuseon_lausunto_sudentullin_tyopaikka-alueen_akm_luonnos_nurmijarvi.pdf
3. Anne Ljungberg, suullinen tiedonanto 11.11.2025
4. Kimmo Schroderus, suullinen tiedonanto 1.11.2025
5. Raimo Jaatinen, suullinen tiedonanto 22.5.2025
6. Urpo Rauhala, suullinen tiedonanto 5.9.2025
7. Väre, S. 1989. Tyynelä-Jussila rakennuskaava. Ympäristö- ja maisemaselvitys. Nurmijärven kunta, ympäristölautakunta
8. Heinilä ja Hurmasti, 2025. Sudentullin työpaikka-alueen dokumentointi - Aittakalliontien katoava kulttuurimaisema. Opinnäytetyö. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2025052918069>
9. Nurmijärven rakennusperintöselvitys (luonnos), 2010, Nurmijärven kunta.
https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2019/08/11835-Rakennusperintoselvitys_alueet_LUONNOS_pienennetty.pdf
10. Rakennusinventointi, 2023, Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy
11. Rakennusten korjattavuus- ja siirrettävyysselvitys, 2024, Sustera Group oy.
<https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2024/10/Tutkimusseloste-Aittakalliontie-227-Nurmijarvi-15.8.2024.pdf>

12. Kaavaehdotuksesta annetut lausunnot ja vastineet niihin. Päiväty 8.12.2015.
https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2019/08/14422-Lausunnot_vastineet_eineen.pdf
13. Ulla ja Pekka Näppi, suullinen tiedonanto 2.11.2025
14. Leena Hietamies ja Raimo Jaatinen, suullinen tiedonanto, 7.9. ja 26.9.2025
15. https://kartta.uudenmaanliitto.fi/data/AvoimetAineistot/KumotutKaavat/2_vaihe_maakuntakaava_MM.pdf, s. 11.
16. https://kartta.uudenmaanliitto.fi/data/AvoimetAineistot/KumotutKaavat/4_vaihe_maakuntakaava_Merkinnat_ja_maaraykset.pdf, sivu 3.
17. <https://kartta.uudenmaanliitto.fi/docs/UK2050MjaM/fi/yleiset.html>
18. https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2024/10/Liite19.-Kaavamaaraykset_Havitetty.pdf. s. 7.
19. Kunnanhallitus Pöytäkirja 12.02.2024/Pykälä 13 |
<https://nurmijarvi10.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2024654-4>
20. UDELY/5074/2024, s. 3. Lausunto ei ole saatavilla Nurmijärven kunnan Sudentullin alueen kaavoituksen verkkosivuilta. Otteita lausunnosta on vuorovaikutusraportilla.
21. Keski-Uudenmaan alueellisen vastuumuseon lausunto 10.4.2024 asemakaavaluonnokseen.
https://paatokset.hel.fi/sites/default/files/pdf-minutes/Keski-Uudenmaan%20alueellisen%20vastuumuseon%20lausunto%20asemakaavan%20muutoksen%20osallistumis-%20ja%20arviointisuunnitelmasta_Sudentullin%20ty%C3%B6paikka-alue_Klaukkala_Nurmij%C3%A4rvi.pdf
22. Härö, Jokinen, Rouvinen, 1985, Nurmijärven kulttuurimaisema julkaisu, Nurmijärven kunta
23. Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksen luonnosvaiheen lausunto 22.11.2024, saatu sähköpostitse 14.5.2025.
24. Luontoselvityksen täydennys 2024. Enviro.
https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2025/10/Raportti_luontoselvityksen-taydennys_Sudentulli_korjattu_201224.pdf
25. Vuorovaikutusraportti. Ehdotusvaiheen aineisto.
<https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2025/10/3-351-Sudentullin-tyopaikka-alue-vuorovaikutusraportti-16.9.2025.pdf>
26. Lausunto koskien poikkeuslupatarvetta (mahdollinen noro) UDELY_859_2025, 13.3.2025.
https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2025/10/Lausunto-koskien-poikkeuslupatarvetta-mahdollinen-noro-UDELY_859_2025-13.3.2025.pdf
27. Sudentullin alue asemakaavan luontoselvitys, Enviro 12.9.2022.
https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2024/10/Raportti_luontoselvitys_Sudentulli.pdf
28. Komission tiedonanto Ohjeasiakirja luontodirektiivin mukaisesta yhteisön tärkeinä pitämien eläinlajien tiukasta suojelusta 2021.

<https://op.europa.eu/publication-detail/-/publication/a17dbc76-2b51-11ec-bd8e-01aa75ed71a1>

29. Päätösote UUDELY_22058_2024 Poikkeaminen luonnonsuojelulain mukaisesta lepakon lisääntymis- ja levähdyspaikan hävittämisestä ja heikentämistä koskevasta kiellosta, 18.3.2025.
<https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2025/10/PTSOTE1.pdf>
30. Klaukkalan osayleiskaavan luontoselvitys 2012.
https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2019/08/11831-Klaukkalan_luontoselvitys_2014_pienennetty.pdf
31. Ekologiset yhteydet Klaukkalan alueella 2014. Enviro.
https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2019/08/11832-Klaukkalan_ekologiset_yhteydet_valmis.pdf
32. Nurmijärven kunnan ympäristö- ja ilmasto-ohjelma 2025.
<https://www.nurmijarvi.fi/wp-content/uploads/2025/06/Ymparisto-ja-ilmasto-ohjelma-final-2.6.2025.pdf>

Nurmijärven Luonto ry